

A magyar lakosság hitelfinanszírozásának válságokon átívelő története a pénzügyi kultúra szemszögéből¹⁰

Dr. habil. Csiszárík-Kocsir Ágnes

Egyetemi docens, Óbudai Egyetem, Keleti Károly Gazdasági Kar,
kocsir.agnes@kgk.uni-obuda.hu

Absztrakt: A 2008-as válságot megelőző pénzbőség számos torzulást okozott a gazdasági szereplők értékítéletében és a pénzhez való hozzáállásában. A korlátlan likviditás hatalmas hitelkínálatot generált, amelyet minden gazdasági szereplő a lehetőségeihez mérten használt ki. A válság okozta visszaesés hatalmas problémákat okozott a hitelek visszafizetésében. Családok és vállalkozások tízezrei szembesültek a megnövekedett hitelterhek okozta túlélési nehézségekkel. Ennek következtében a válságot követően jelentősen megváltozott a hitelhez való hozzáállás. A magyar háztartások számára is óriási gondot okozott a válság előtti túlzott hitelfelvétel. Magyarországon nem csak a hitelek volumenével, hanem azok megnevezésével is gond volt. A devizahitelezés elburjánzása és az ezzel járó árfolyamkockázat családok tízezrei számára jelentett óriási kihívást, amelyet csak állami támogatással tudtak leküzdeni. A tanulmány célja a magyarországi háztartások hitelfelvételének vizsgálata hosszú idősorok mentén, különös tekintettel annak összetételére és a hiteltípusokra.

Kulcsszavak: háztartási eladósodás, hitelfelvétel, hitelfinanszírozás, válság

1 Bevezetés

A háztartások finanszírozási döntései évek óta örökzöldnek mondható témának minősülnek a hazai és a nemzetközi szakirodalomban egyaránt. A megtakarítási hajlandóság, valamint a hitelfelvételi kedv alakulását több kutató vizsgálta az elmúlt évtizedekben, különösen a válságokat megelőző években, valamint azt követő időszakban. A tapasztalatok és személyes élmények jelentős mértékben befolyásolják a háztartások e két területet érintő döntéseit. A hitelfinanszírozás és az eladósodás nem újkeletű dolog a gazdaság történetében. A folyó források

¹⁰ A tanulmány a Nemzeti Közszerológati Egyetem Széll Kálmán Állampénzügyi Kutatóműhely támogatásával készült.

kiegészítésére, a vásárlási döntések előrehozatalára, a beruházási akciók megvalósítására évszázadok óta igénybe veszik a gazdaság szereplői (egyének, háztartások, vállalkozások, bankok és kormányok) a kölcsönforrások széles tárházát. A hitelezés addig, amíg az stratégiai elvek mentén és megfontoltan történik, nem okoz gondot, azonban az átgondolatlan, jövőbeli fedezet és biztonság nélküli hitelfelvétel hatalmas kockázatokkal jár. E kérdés kapcsán nagyon fontos fogalom a pénzügyi tudatosság, mely megfontolt magatartás, és jövőbe mutató pénzügyi tervezést feltételez a hitelt igénybe venni szándékozó gazdasági szereplőktől. A hitelezéssel kapcsolatos fogalmak ismerete, a hitelek kockázatainak reális felmérése a pénzügyi kultúra függvénye. A magyar lakosságot, akárcsak a hazai vállalkozásokat gyakran éri kritika a pénzügyi kultúra szintjét illetően. A rendszerváltást követően elhanyagolt pénzügyi oktatás a 2008-as válság következményeiben csúcsosodott ki, hosszú évekre anyagilag nehéz helyzetbe hozva számos háztartást, a devizahitel és az árfolyamkockázat fogalmának egy életre történő megtanulásával. Jelen tanulmány célja, hogy bemutassa a háztartások hitelezésében és hitelfelvételi preferenciáiban bekövetkezett változásokat a 2008-as válságot követően, levonva a fő következtetéseket és meghatározva az érvényben lévő tendenciákat és a hitelfelvételi preferenciákat a pénzügyi műveltség és tudatosság aspektusából.

2 Szakirodalmi áttekintés

2.1 A pénzügyi kultúra fogalma és helyzete Magyarországon

A gazdasági válság után közel 15 évvel egyre fontosabbá, mintegy az életünk részévé vált a pénzügy, a pénz és a hozzá kapcsolódó ismeretanyag birtoklása. A 2008-as válság előtti banki és hitelezési gyakorlat a kereslet klasszikus definíciójával ellentétben azt mutatta, hogy elég csak a hajlandóság a fogyasztásra, hiszen a képességet majd hozzáteszi a bank a hitelek formájában. Ez a gyakorlat éppen azt használta ki, hogy az emberek nem voltak pénzügyileg műveltek, nem voltak birtokában a pénzügyi tudásnak, ami szükséges lett volna a döntések meghozatalánál. A pénzügyi tudatosság a válság bekövetkeztéig sosem hangsúlyozott téma volt, nem helyeztek rá hangsúlyt a kutatások, de még csak az oktatás sem. Nem létezett a pénzügyi kultúra és műveltség fogalma nemzetközi szinten, illetve azzal csak elvétve foglalkoztak a kutatók.

A pénzügyi kultúra és műveltség margójára azonban muszáj megjegyezni azokat az etikai és erkölcsi kérdéseket, vagy inkább az etikai és erkölcsi elvek teljes mértékű megtagadását, melyek miatt lehetővé vált az egyébként szegényes pénzügyi kultúrával bíró aktorok kihasználása (Csiszárík-Kocsir, 2016). A válság, és az azt követő események felhívták a figyelmet azokra a hiányosságokra, amelyek a pénzügyi ismeretekhez kapcsolódnak (Klapper – Lusardi – Panos,

2012). A válságot megelőző általános jólét, a korlátlan likviditás miatt úgy szocializálódtak bizonyos korosztályok, hogy nem tanultak meg bánni a pénzzel, nem tanulták meg beosztani azt, hiszen mindenhol az az üzenet érkezett, hogy a hiányzó likviditás hitelekkel, akár többel is pótolható. Nem ismertük a pénzügyi szocializáció különböző színtereit, nem volt téma a pénzügyi gondolkodás sem a családban, sem az iskolában, de a munkahelyen és a baráti társaságban sem (Grohmann & Menkhoff, 2015).

A válság előtt Johnson és Sherraden (2007) már felhívta a figyelmet arra, hogy célszerű lenne a fiatalabb nemzedéket is bevonni a pénzügyi folyamatok előkészületébe az oktatott tárgyak pénzügyi irányba való bővítésével, vagy akár a családi pénzügyi döntések meghozatalába való bevonással. Hasonló véleményen volt már korábban Osana, Tucker és Bennett is (2003), mivel így nagyobb pénzügyi felelősségtudat alakulhat ki. A felelőtlenül felvett hitelek, az előrehozott, meggondolatlan fogyasztás akár közvetve, akár közvetlenül, de kapcsolatba hozható a pénzügyi műveltség, a pénzügyi kultúra hiányával. A pénzügyi kultúra vizsgálata napjainkban egyre divatosabb fogalom, kutatási terület lett. Számos szakcikk, kutatás, szakdolgozat és diplomamunka foglalkozik azzal, azonban konkrét, kézzel fogható lépések nem igazán történtek a fejlesztés irányába. Minden nagyobb bank a CSR tevékenysége részeként említi a pénzügyi kultúra fejlesztését, de érezhető eredmények még nem igazán vannak.

A pénzügyi kultúra fogalmára egységes definíció még a mai napig sem született. Ha szűkebb értelemben nézzük azt, akkor a pénzügyi kultúra valójában pénzügyi írás- és olvasáskészséget és képességet jelent, amihez speciális, szakmai ismeretekre van szükség. Atkinson és Messy (2012) definíciója alapján a pénzügyi kultúra olyan ismeretek, készségek, képességek, attitűdök és viselkedésminták együttese, melyek elengedhetetlen a helyes pénzügyi döntésekhez mind egyéni, mind társadalmi szinten. Pénzügyi műveltség birtokában emelhető és javítható a jólét, mely nemcsak mikro, hanem makro szinten is érezhető. Luksander és szerzőtársai (2014) véleménye alapján a pénzügyi kultúra nem más, mint a pénzügyi információk feldolgozásának, valamint a helyes pénzügyi döntések meghozatalának képessége.

A modern pénzügyi folyamatokat ismerő és megértő, a változásokhoz alkalmazkodni képes tudás a mai, globalizált világban nélkülözhetetlen. Ezért is fogalmazza meg Grifoni és Messy (2012) a fogalom lényegét mint napjainkban nélkülözhetetlen készséget. A pénzügyi kultúrát részekre lehet bontani, mivel vannak annak fejleszthető, és kevésbé fejleszthető szintjei. A fejleszthető szintek közé tartoznak a pénzügyi kultúra azon elemei, amelyeket oktatással, képzéssel könnyen és viszonylag rövid idő alatt lehet módosítani, ide tartoznak a pénzügyi ismeretek, a pénzügyi készségek és képességek. A pénzügyi kultúra nehezen fejleszthető részei a hagyományokban, szokásokban, különböző látott és tanult normákban, nézetekben és értékekben ragadhatók meg (Balázs, 2013). Ez pedig nem más, mint a pénzügyi szocializáció, melynek több színtere is létezik. A szülőktől, családtól, barátoktól átvett viselkedési formák és betanult megoldási

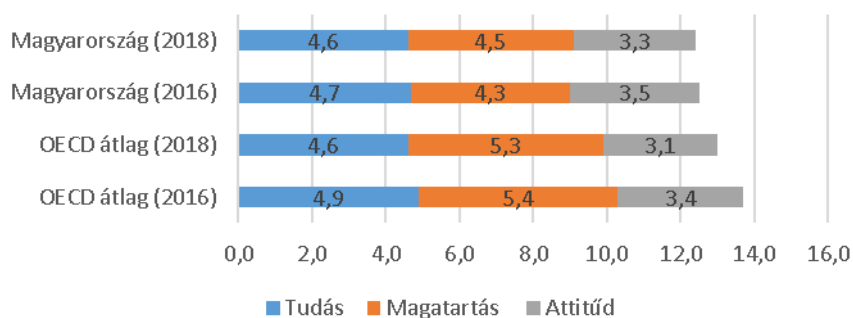
módok a legnehezebben módosítható tényezők (Zsótér, 2015), hiszen a szocializációnak köszönhetően ez a részünkké válik, a jellemünkbe épül be, így végig is kíséri az életünket (Koh – Lee, 2010). E folyamatban kiemelt szerepe van a családnak, akik megtanítják a pénzkezelési és használati elveket, melyek számukra meghatározóak (Zsótér, 2012). Mindez kapcsolódik a korábban már ismertetett véleményekhez, miszerint a pénzügyi tudatosságot már az iskoláskorban kell elkezdni alakítani, hogy valamelyest korrigálhatók legyenek az esetleges negatív szokások.

A pénzügyi kultúra fejlesztését különböző tudományágak különbözőképpen próbálják megragadni. A közgazdaságtan abból a feltevésekből indul ki, hogy a pénzügyi kultúra tapasztalati úton tanítható, azaz szerepet tulajdonít az oktatásnak és a pozitív egyéni példáknak, gyakorlatoknak (Lusardi – Mitchell, 2014). A pszichológia tudománya inkább az egyének pszichológiai előzményeire, viselkedésbeli aspektusaira épít, így figyelembe veszi az önbecsülés, a magabiztosság, az önértékelés szempontjait is, bár ez utóbbiakra vonatkozóan átfogó kutatások még nem készültek (Antonides et.al, 2011).

Ahhoz, hogy az egyének sikeresek legyenek a pénzügyi döntéseik terén, elsősorban az alaptudásnak kell, hogy birtokában legyenek. Ismerniük kell az olyan alapfogalmakat, melyek a pénzügyi termékeket alapjaiban jellemzik (futamidő, kamatozás, kamat, értékpapírok, befektetések). Azt már Bandura (1982) is kimondta, hogy objektív pénzügyi tudás nélkül az egyén nem lesz képes felelősségteljes pénzügyi döntést hozni. Persze az, hogy ebből az alaptudásból valaki mennyit hasznosít fel a döntései során, az már egyéni jellemző, azonban mégis meg kell adni azokat az alapokat, melyek mindenképpen szükségesek a felelősségteljes döntésekhez.

Több kutatás is kimutatta már azt, hogy a mérhető, oktatási intézmények által közvetített pénzügyi alaptudás pozitívan hat a felelősségteljes pénzügyi döntésekre meghozatalára (Chen – Volpe, 1998; Lusardi – Mitchell, 2007), de az is bizonyítást nyert, hogy a jó pénzügyi alaptudás még nem eredményez önmagában helyes pénzügyi döntéseket, mivel ehhez az egyén hozzáállása is szükséges (Borden et.al, 2008; Johnson – Serraden, 2007). Az OECD évek óta végez átfogó elemzéseket a tagországi pénzügyi kultúrájáról, melyben az országok állampolgárainak pénzügyi tudását, magatartását és attitűdjét méri fel (OECD, 2016). Az országok pénzügyi kultúráját maximálisan 21 ponttal díjazta a legutóbbi felmérésben, melyből 7 pontot a pénzügyi tudásra, 9 pontot a pénzügyi magatartásra, és a maradék 5 pontot az attitűdre adja. Hazánk tekintetében évek óta problémát jelent a pénzügyi kultúra alacsony szintje. A számos kutatás és kezdeményezés ellenére a vizsgálatok nem mutatnak átütő sikereket. A sok kutató által meghatározó, az OECD országok pénzügyi kultúráját vizsgáló tanulmányokban szereplő adatok továbbra is felhívják a figyelmet a hazai hiányosságokra. A OECD által vizsgált három tényező a tudás (0-7 pont), a viselkedés (0-9 pont) valamint az attitűd (1-5 pont) tekintetében adható 21 pont alapján hazánk erősen az alsó középmezőnybe tartozik. A 2016-os mérésben 12,5

pontot értünk el, mely a következő 2018-as mérésre nemhogy emelkedett volna a számos program, kezdeményezés, figyelemfelhívó kutatás eredményeként, hanem kis mértékben csökkent az. A közvetlen versenytársaknak vagy szomszédosnak mondható országok, úgy mint Ausztria, mely közel két ponttal magasabb hazánknál (14,2 – 14,4), Csehország, mely hasonló szinten van velünk (12,5 – 12,9), Lengyelország, mely alacsonyabb színtről indult, de hatalmasat ugrott (11,6 – 13,1), vagy Horvátország, mely alacsonyabb pontokkal bír, mint mi (12,1 – 12,3) szintén javított az elmúlt években a helyezésén. Mindezek alapján látható, hogy Magyarországnak van hová fejlődnie a pénzügyi kultúra, tudás, viselkedés és attitűd tekintetében egyaránt.

1. ábra: A pénzügyi kultúra helyzete az OECD felmérése alapján

Forrás: OECD 2017; 2020 alapján saját szerkesztés

2.2 A 2008-as válság pénzügyi tudatosságra gyakorolt hatása a hitelezés szemszögéből

A 2008-as válság okait keresve számos tényező jut eszünkbe, mint az ingatlanbuborék, a könnyű hitelhez jutás lehetősége, a hitelezési feltételek lazasága, a liberális hitelezési politika, a sub-prime hitelezés, a szabályozási hiányosságok, a növekvő eladósodás, de ide sorolható még a bankok megnövekedett hitel/betét aránymutatója is (Bunikovszki, 2015). A válság kialakulásának felelősei kapcsán nehéz állást foglalni még most, közel 15 év távlatából is. A vélemények többsége a banki oldalt okolja, mivel ők voltak azok, akik profithajhász módjára felelőtlenül hiteleztek, megszegve ezzel minden etikai és morális normát a minél nagyobb eredmény érdekében. A napjainkban oly sokszor emlegetett CSR megközelítés is központi elemként foglalkozik az etikus viselkedés és működés kérdésével (Caroll, 1991), mely a gazdaság minden szereplőjénél érvényben kellene, hogy legyen. Számos szakértő azon az állásponton van, hogy a válság a sorozatos emberi hibák következménye, ami óriási rendszerhibaként testesült meg, és melyért a világnak, az embereknek kellett

nagy árat fizetni a bankmentésre, a pénzügyi rendszer stabilizációjára fordított adópénzek formájában. Racelis (2014) kimondja, hogy a válság kirobbanása előtt konkrét cégek és magánszemélyek jártak el felelőtlenül a munkájuk során, és az intézményeknek lett volna az a feladata, hogy megakadályozza ezt a felelőtlen viselkedést, és hogy betartassa az etikus elveket a működés során. Az intézmények hiába próbálnak a felelősség delegálásával kibújni a feladat alól, az figyelembe kell hogy vegyék, hogy a felelősség egyben döntési és cselekvési szabadságot jelent az elszámoltathatóság és a bizalom mellett (Bass – Bass, 2008).

A válság történetének tárgyalása során inkább az okok és az okozók elemzése és keresése áll a középpontban. A válság kirobbanásának felelősei kereshetők a pénzügyi piacok keresleti (háztartások, vállalkozások) és kínálati (bankok, pénzügyi vállalkozások) oldalán egyaránt, de fontos szerepet tölthettek be a jegybankok, a kormányok és a szabályozó hatóságok is a szabályozás elhanyagolásával (Lentner et al, 2011). Nem szabad megfeledkezni a központi bankok szerepéről sem (Lentner et al, 2015; Lentner, 2015; Sági et al, 2020), akik az intézkedéseik halogatásával, avagy elodázásával súlyosbították az amúgy is mély problémákat. Vannak vélemények, melyek egyértelműen az amerikai kormányzatot és a jegybank szerepét betöltő FED-et teszik meg felelősnek, és vannak, akik a pénzügyi innovációkban rejlő nem látható kockázatokat okolják (Sahlman, 2009). Claessens szerzőtársaival (2009) négy okot sorol fel a válság kirobbanása mögött, a túlzott és hirtelen eszközár növekedést, a súlyos adósságtömeget generáló hitel-boom jelenségét, a túlzott hitelfelvételi aktivitást, valamint a pénzügyi felügyelet szabályozói tevékenységének kudarcát.

A válság kirobbanásának felelőseinek keresése közben érdemes mindig elgondolkodni a rendszer szereplőinek a viselkedésén is. Talán közelebb kerülünk a pénzügyi rendszer viselkedésének etikai alapon való megítéléséhez, ha megvizsgáljuk annak dimenzióit (Han, 2014):

- Az etikus viselkedés személyes dimenziója: a személyes és az üzleti döntéseket, emberek, személyek hozzák, ezért ha meg szeretnénk érteni a pénzügyi rendszer viselkedését, és a válsághoz vezető utat, akkor foglalkozni kell az etika ezen dimenziójával is.
- Az etikus viselkedés szervezeti dimenziója: a szervezetekben emberek dolgoznak, akik a döntéseiket egy jogi személyiséggel bíró, ám természetes formában nem létező társaság nevében hozzák.
- Az etika szociális dimenziója: az egyének és a szervezetek az őket körülvevő környezetben tevékenykednek. Ha a környezet elfogadja az alapvető erkölcsi normákat, akkor az képes a személyeket és a szervezeteket is az etikus viselkedés útjára terelni.

Ahogy a fenti felsorolásból látható, az etikus viselkedés három dimenziója szorosan összefügg egymással. Az egyének szervezetekben dolgoznak, a szervezetek az őket körülvevő társadalmi-gazdasági környezetben kell, hogy helyt álljanak. A bankokra és a pénzügyi intézményekre ugyanez igaz. Ha a Lehman

Brothers példáját vesszük alapul, akkor a fent bemutatott három dimenzió minden vetülete egyértelműen látható. Sajnos nemcsak a Lehman példája támasztja alá az etika három olvasatának összefüggését, hanem ugyanez elmondható minden bankról, minősítőről, tanácsadóról, aki a 2008-as eseménysorozat aktív szereplője, avagy előidézője volt.

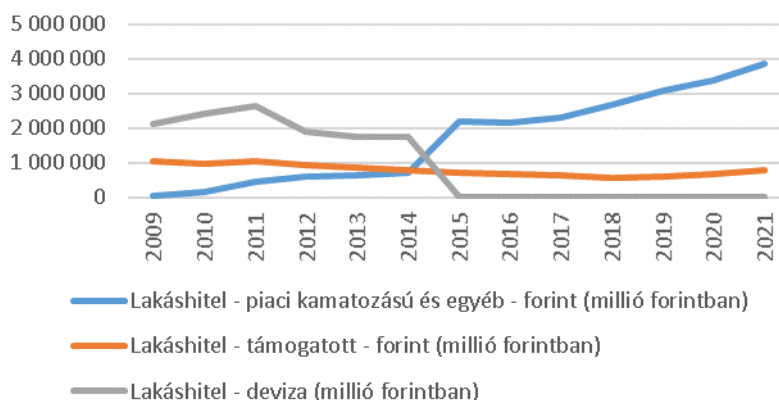
3 Anyag és módszer

Jelen tanulmányban bemutatott számadatok a Magyar Nemzeti Bank háztartásai statisztikáiból származnak. A magyar jegybank évek óta gyűjti meghatározott rendszerességgel a hazai kereskedelmi bankok megkérdezésével a nemzetgazdaság működésével kapcsolatos adatokat, melyeket rendszeresen közzé is tesz a honlapján. A tanulmányban éves adatok elemzésével kerül bemutatásra a magyar háztartások hitelállománya 2009-től 2021-ig. A munka során az időszak végi állományi adatokkal dolgoztam, melyek millió forintban kerülnek feltüntetésre. A tanulmányban állományi adatokkal, valamint bázis- és láncviszonszámok segítségével elemzem a témát. A jelen tanulmányban a három legjelentősebb hiteltípus elemzését végzem el, így részletesen a lakáshitelekkel, személyi hitelekkel, és a szabad felhasználású jelzáloghitelekkel foglalkozom, mivel ezek teszik ki a háztartási hitelállomány több, mint 90%-át.

4 Eredmények

A magyar háztartások által legnagyobb tételben birtokolt hitelállomány a lakáshitelekhez köthető. A magyar lakáspiac jelentős átalakuláson ment keresztül. A hatalmasra duzzadt kereslet miatt már a 2010-es évek közepétől a buborék kipukkanását várják a szakértők, de ez a jelenség eddig még nem következett be. Magyarországon a lakáspiac jellemzően magánkézben lévő lakásokból áll, ami miatt kevés az olyan kedvezményes áron kibérelhető, önkormányzati, vagy állami tulajdonban lévő ingatlan. Emiatt az ingatlanok bérleti díjai is magasak, ami arra készteti a háztartásokat, hogy a megnövekedett árak ellenére, döntő többségében (akár 80%-os tőkeáttétel mellett) hitelből vásároljanak ingatlant. A lakáshitelek jelzálogalapúak, így a bankok számára biztonságosabbak, mint más hitelek, valamint azok nemzetgazdasági jelentősége miatt még támogatottak is lehetnek.

Vállalkozásfejlesztés a XXI. században 2022/2. kötet
Globális reakciók, lokális akciók a gazdaság rezilienciájának erősítéséhez

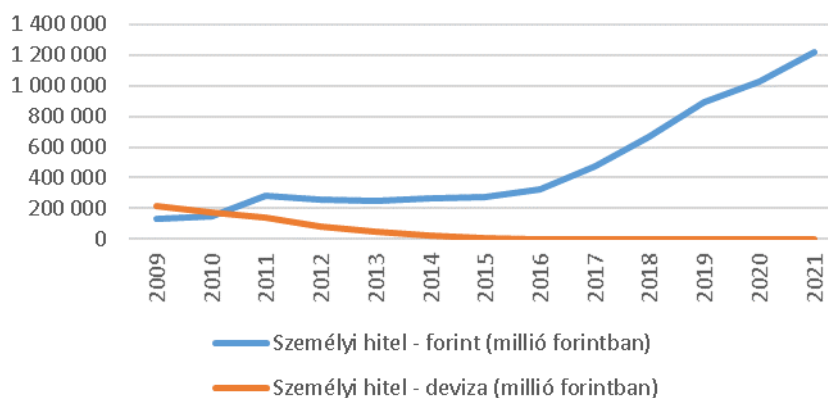

2. ábra: A magyar háztartások által felvett lakáshitelek típusa és állománya

Forrás: MNB adatai (2022) alapján saját szerkesztés

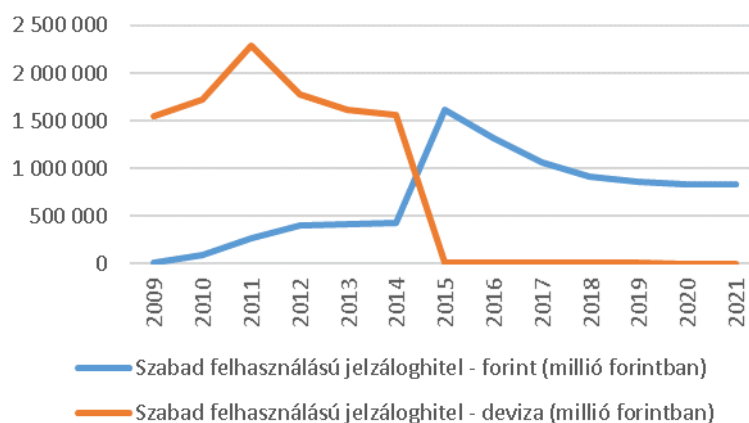
A lakáshitelállományt részletesen megvizsgálva látható, hogy annak szerkezete jelentős mértékben átalakult a vizsgált 13 év során. A válságot követően, 2009-ben hatalmas állománnyal bíró devizahitelezés 2015-ben a korábbi érték egy százalékára esett vissza, ami a hitelek átváltásának, és forintosításának köszönhető. Ezt követően más hiteltípusok felé fordultak el a potenciális hitelfelvevők. A piaci kamatozású lakás hitelek a válságot követő években folyamatosan növekedtek, 2015-ben pedig a korábbi állomány háromszorosára duzzadtak fel, a devizahitelek átváltása miatt. Mára a piacot egyértelműen a piaci kamatozású lakáshitelek uralják. Emellett látható, hogy a támogatott lakáshitelek is jelentős szeletet birtokolnak a lakáshitelek teljes állományából. Ha az éves növekedést nézzük, akkor megállapítható, hogy a hiteltípusok a devizahitel kivételével évről évre átlagban 5 és 10 százalékponttal növekednek. Ha 2009-es értékhez viszonyítjuk a 2021-es év adatait, akkor látható, hogy a piaci kamatozású hitelek a nyolcszorosára növekedtek, a támogatott hitelek viszont a háromnegyedére csökkentek vissza. Ha az állományi adatokat nézzük, akkor látható, hogy a magyar háztartásoknál az éves jövedelmek viszonylatában hatalmas mértékű lakáshitelállomány lapul, ami egy esetleges nagy volumenű válság esetén kockázati tényezőt jelent. A koronavírus válság miatt éppen ezért vezette be a kormányzat a hitelmoratóriumot, amellyel segítette a háztartásokat a napi szintű finanszírozási problémáik enyhítésében, igaz, a futamidő kitolásával, ami viszont többlet kamatterhet eredményez a jövőben. A piaci kamatozású lakáshitelállomány 2021-ben a teljes háztartási hitelállomány 52%-át tette ki, míg ez 2009-ben csak 1% volt. Ellenben a devizahitelállomány 2009-ben 38% volt, ami mára már szinte 0%-ra redukálódott (a támogatott hitelek 19%-ról pedig 11%-ra változtak a vizsgált 13 év alatt).

Vállalkozásfejlesztés a XXI. században 2022/2. kötet
Globális reakciók, lokális akciók a gazdaság rezilienciájának erősítéséhez

3. ábra: A magyar háztartások által felvett személyi hitelek állománya
Forrás: MNB adatai (2022) alapján saját szerkesztés

A második legnagyobb tételt a háztartások hitelállományában a személyi hitelek teszik ki. A személyi hitelek szabad felhasználásúak, nem kötöttek célhoz általában, egészen kis összegtől akár 10 millió Ft-ig is felvehetőek, és jellemzően a futamidejük egy évtől akár nyolc évig is terjedhet. A hitelfelvétel alapja a folyó jövedelem, de sok esetben folyó kiadások fedezésére szolgálnak, ami miatt kockázatosak, ami hitelek kamatlábában is megmutatkozik. Ha a személyi hitelállományt nézzük, akkor ugyanolyan tendenciákat tapasztalunk, mint a lakás hitelek esetén. Hatalmas maga az állományi adat is, de hogyha a 2009-es év adataihoz nézzük annak alakulását, akkor látható, hogy a forintban denominált személyi hitelállomány a vizsgált tizenhárom év során hét és fél szeresére duzzadt, a devizahitelek kivételével. Fontos tendencia az is, hogy a személyi hiteleknek az állománya évről évre növekszik, és minden évben jelentős ugrás látható. 2017ben, a lakáshitelezési boom kezdetén, és a 2008-as válság hatásainak kiheverése után a másfélszeresére duzzadt az állomány, amely növekedési hullám 2018-ban és 2019-ben is kitartott. Napjainkra stabil 15-20 százalékpontos növekedéssel jellemezhető ez a hiteltípus. A személyi hitelezésből – ahogy az ábra is mutatja – gyakorlatilag eltűntek a devizahitelek, ellenben az állományuk a teljes hitelállomány 16%-át teszi ki (2009-ben ez 2% volt).

4. ábra: A magyar háztartások által felvett szabadfelhasználású jelzáloghitelek állománya
 Forrás: MNB adatai (2022) alapján saját szerkesztés

A szabad felhasználású jelzáloghitelek szintén kedvelt termékek a magyar háztartások körében. A hiteltípus ötvözi a jelzáloghitel és a szabad felhasználású személyi hitel jellemzőit, így, ha megfelelő ingatlanfedezetet tud a hitelfelvevő felajánlani, akkor szabadon elkölthető forráshoz jut kedvezőbb kamatozás mellett, mint tenné azt a személyi hitelezés során. A szabad felhasználású jelzáloghitelek állománya a vizsgált 13 évben jelentős mértékben növekedett. Jelen esetben is a forintban felvett hitelek dominálnak a devizában felvett típusok pedig gyakorlatilag eltűntek a piacról, akárcsak a lakás- és a személyi hitelek esetében. Ha a 2009-es bázist vesszük alapul, akkor a forintban felvett hitelek 2021-re több mint az ötszörösére, a deviza alapon felvett hitelek pedig mindösszesen 0,2 %-ra változtak. Ha az évről évre történő változást nézzük, akkor látható, hogy a magas állományi adatok ellenére folyamatosan csökkenő tendenciát mutat a szabad felhasználású jelzáloghitelek állománya. Ez igaz a forintban, és a devizában denominált hitelekre is. A szabad felhasználású jelzáloghitelek esetében is a 2015-ös év volt a fordulópont, ahol jelentős mértékű kockázatos devizahitel állományt söpört ki a magyar gazdaság a bank rendszerből. Ma ez a hiteltípus teszi ki a háztartási hitelállomány 11%-át, ha a forintban denominált típusát nézzük (ez 2009-ben 0% volt). Ma már gyakorlatilag alig akad devizalapú szabad felhasználású jelzáloghitel, ami viszont 28%-os érték volt 2009-ben.

Összefoglalás, következtetések

A fent bemutatott elemzés alapján egyértelműen megállapítható, hogy a magyar hitelpiac a válság óta eltelt közel másfél évtizedben jelentős mértékű változáson ment át. Mind a háztartások, mint a vállalatok rengeteget tanultak a 2008-as válságból, és annak következményeiből. Gyakorlatilag szitokszóvá vált a devizahitel fogalma, hiszen az megszámlálhatatlan háztartást és vállalkozást sodort a megszűnés, és a teljes csőd szélére. Emberek ezrei veszítették el a lakásaikat a meggondolatlanul felvett hitelek miatt. A válság előtti korlátlan

likviditás Bőségsorán a háztartások nem foglalkoztak olyan alapfogalmakkal, mint a kamaszkor kamatkockázat vagy az árfolyam kockázat. Nem tudták mit jelent az, hogy devizában denominált hitel. Arra törekedtek csak, hogy ez minél olcsóbb legyen, és a kedvező árfolyamon kondíciók mellett 2008 előtt valóban ez volt a jobb megoldás. A kockázatokkal és a veszélyekkel viszont nem voltak tisztában, ami a pénzügyi kultúra hiányára vezethető vissza. A saját bőrükön szerzett tapasztalat azonban sokat változtatott. A devizahitelezés mára gyakorlatilag eltűnt a magyar hitelpiacról. Ma a háztartásoknál lévő hitelek 97 %-a hazai fizetőeszközben került felvételre. A devizahitelek túlsúlya és dominanciája a 2008-as válság előtt grandiózus volt. A háztartások a hitelállományukat 72 %-ban jegyezték valamilyen külföldi valutában. Közkedvelt volt a svájci frank alapú hitel, de akadt jen, vagy euró alapú hitel is. A tömeges bedőlés miatt és a 2014-es átváltást követően a devizahitelek gyakorlatilag eltűntek a magyar bankrendszerből, egy jelentős kockázati faktort kiiktatva onnan. A fenti adatok egyértelműen alátámasztják a pénzügyi kultúra fejlesztésének szükségességét. Tisztában kell lennünk a hitelezés kockázataival, legyen szó akár hazai, vagy akár külföldi fizetőeszközben felvett hitelről. Lényeges, hogy már egészen fiatal korban elkezdjünk foglalkozni a hitelezéssel, mint a fogyasztás előre hozásának eszközével, vagy akár a jólét növelésére alkalmas megoldással. Nagyon fontos, hogy a hitelfelvétel tudatos legyen, alapos tervezés és mérlegelés előzze azt meg, és mindenkor legyünk tisztában a hitel funkciójával, és működésével. Ezért nagyon fontos szerep hárul a pénzügyi szocializáció kiemelt szereplőire, a családokra is a háztartásokra, valamint az oktatási rendszere egyaránt, hogy a 2008-as válságot követő összeomláshoz hasonló események sem a közeli, sem a távoli jövőben ne történhessenek meg.

Hivatkozások

- [1] Antonides, G. – Groot, I. M. – Van Raaij, W. F. (2011). Mental budgeting and the management of household finance, *Journal of Economic Psychology*, vol. 32, 546.-555.pp.
- [2] Atkinson, A. – Messy, F.A. (2012): *Measuring Financial Literacy*, OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions No. 15, <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/5k9csfs90fr4-en.pdf?expires=1498684984&id=id&accname=guest&checksum=C5B34DF2381775999E9EFC9A4A5B956D>, letöltve: 2016.08.04.,
- [3] Balázsné Lendvai, M. (2013): *A bankmarketing szerepe a pénzügyi kultúra fejlesztésében*, Doktori Ph.D. értekezés, Nyugat-Magyarországi Egyetem, Sopron, <http://ilex.efe.hu/PhD/ktk/balazsnelendvai/disszertacio.pdf>, letöltve: 2016.10.05.
- [4] Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist*, vol. 37, no. 2, 122.-147.pp.
- [5] Bárczi J. – Zéman Z. (2015): *A pénzügyi kultúra és annak anomáliái*, *Polgári szemle*, vol. 11, no. 1.-3., 101. – 108. pp.

- [6] Bass, B. M. – Bass, R. (2008). *The bass handbook of leadership: Theory, research, and managerial applications*, Free Press, New York,
- [7] Borden, L. M. – Lee, S. – Serido, J. – Collins, D. (2008). Changing college students' financial knowledge, attitudes, and behavior through seminar participation, *Journal of Family and Economic Issues*, vol. 29, no. 1, 23.-40.pp.
- [8] Bunikowski, D. (2015): Ethics and business ethics, and the financial crisis. About axiology and business: history of slavery is like a circle, *Quaestio Iuris*, Vol. 8., No. 1. Rio de Janeiro, 458.-488. pp.
- [9] Carroll, A.B. (1991): *The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders*. *Business Horizons*, Vol. 34., no. 4., pp. 39.-48.
- [10] Chen, H. – Volpe, R. P. (1998). An analysis of personal financial literacy among college students, *Financial Services Review*, vol. 7, no. 2, 107.-128. pp.
- [11] Claessens, S. – Dell’Ariccia, G. – Igan, D. – Laeven, L. (2009): *Lessons and Policy Implications from the Global Financial Crises*, IMF Working Paper WP/10/44, February 2010, International Monetary Fund, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2010/wp1044.pdf>, letöltve: 2012.11.24.,
- [12] Grifoni, A. – Messy, F.A. (2012): *Current Status of national Strategies for Financial Education; a comparative analysis and relevant practices*, OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 16,
- [13] Grohmann, A., Menkhoff, L. (2015). School, parents, and financial literacy shape future financial behavior. *DIW Economic Bulletin*, 30-31, pp. 407–417.
- [14] Han, H (2014): *Ethical financial institution: the ethics arisen from financial crisis*. Conference paper, 2014. http://www.researchgate.net/publication/265192823_Ethical_financial_institution_the_ethics_arisen_from_financial_crisis (Letöltés: 2021. november 12.)
- [15] Johnson, E. – Sherraden, M.S. (2007) *From financial literacy to financial capability among youth*, *Journal of Sociology and Social Welfare*, vol. 34, no.3., 119.-145. pp.
- [16] Klapper, L. – Lusardi, A. – Panos, G.A. (2012): *Financial Literacy and the Financial Crisis. Policy Research Working Paper*. Washington, The World Bank,
- [17] Koh, N.K. – Lee, C.B. (2010): “Because My Parents Say So”- Children’s monetary decision making, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, vol 9., 48.-52. pp.

- [18] Lentner, Cs. – Szigeti, C. – Borzán, A. (2011): New Dimension of Banks Social Responsibility, In: Sente V, Szendrő K, Varga Á, Barna R (szerk.) Abstracts of the 3rd International Conference of Economic Sciences: Sustainable Economics - Community Strategies, Kaposvár, Magyarország, 2011.05.19.-20. Kaposvári Egyetem,
- [19] Lentner, Cs. – Szegedi, K. – Tatay, T. (2015): A központi bankok társadalmi felelőssége, *Vezetéstudomány*, XLVI. évfolyam, 9.-10. szám, pp. 35.-47.
- [20] Lentner, Cs. (2015): The Structural Outline of the Development and Consolidation of Retail Foreign Currency Lending, *Public Finance Quarterly*, 60(3), 297-311. pp.
- [21] Luksander, A. – Béres, D. – Huzdik, K. – Németh, E. (2014): A felsőoktatásban tanuló fiatalok pénzügyi kultúráját befolyásoló tényezők vizsgálata, *Pénzügyi Szemle*, vol. 59, no. 2., 237. – 258. pp.,
- [22] Lusardi, A. – Mitchell, O. S. (2007). Baby boomer retirement security: The role of planning, financial literacy, and housing wealth, *Journal of Monetary Economics*, vol. 54, 205.-224.pp.
- [23] Lusardi, A. – Mitchell, O. S. (2014). The economic importance of financial literacy: Theory and evidence, *Journal of Economic Literature*, vol. 52, no. 1. , 5.-44.pp.
- [24] Johnson, E. – Sherraden, M.S. (2007) From financial literacy to financial capability among youth, *Journal of Sociology and Social Welfare*, vol. 34, no.3., 119.-145. pp.
- [25] OECD (2016): OECD/INFE International Survey of Adult Financial Literacy Competencies
- [26] Osana, H.P. – Tucker, B.J. – Bennett, T. (2003): Exploring adolescent decision making about equity: Ill-structured problem solving in social studies. *Contemporary Educational Psychology*, vol. 28, 357.-383. pp.,
- [27] Racelis, A. D. (2014): Examining the Global Financial Crisis from a Virtue Theory Lens, *Asia-Pacific Social Science Review* vol. 14., no.2., pp. 23-38
- [28] Sági, J. – Vasa, L. – Lentner, Cs. (2020): Innovative Solutions in the Development of Households' Financial Awareness: A Hungarian Example, *Economics and Sociology*, 13(3), 27-45. pp.
- [29] Sahlman, W.A. (2009): Management and the financial crisis, Harvard Business School Working Paper, <http://www.hbs.edu/faculty/Publication%20Files/10-033.pdf>, letöltve: 2013.01.14.,
- [30] Zsótér, B. – Nagy, P. (2012): Mindennapi érzelmeink és pénzügyeink *Pénzügyi Szemle*, vol. 57, no. 3., 310. – 321. pp.,

- [31] Zsótér, B. (2015). Alma a fájától... A fiatalok pénzügyi szocializációját befolyásoló intergenerációs hatások a családban. Doktori disszertáció, Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdálkodástani Doktori Iskola, Budapest
- [32] OECD (2017): G20/OECD INFE report on adult financial literacy in G20 countries. <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/G20-OECD-INFE-report-adult-financial-literacy-in-G20-countries.pdf>, (letöltve: 2021.11.24.)
- [33] OECD (2020): OECD/INFE 2020 International Survey of Adult Financial Literacy. www.oecd.org/financial/education/launchoftheoecdinfeGLOBALFINANCIALLITERACYsurveyrep.htm, (letöltve: 2021.11.24.)